

An illustration featuring a complex arrangement of interlocking gears in shades of brown and orange. A green plant with three leaves grows from the center of the gears. A white, stylized human head profile is visible on the left side, partially obscured by the gears.

Hannah Arendt De menselijke conditie-5

Petra Bolhuis 2025
www.maieutiek.nl

1

Kunst

- Het maken van een werk is duidelijk het domein van homo faber.
- In het kunstwerk zit een specifiek karakter dat het minder makkelijk maakt (Arendt lijkt nog te denken dat het onmogelijk is) om het op te nemen in een markt waarbij vakmanschap en uniciteit verloren gaan en waarmee het kunstwerk iets blijvends verliest.
- Banský

2

<https://man-man.nl/zelfvernietigend-banksy-schilderij/>

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

3

3

logica, denken en kunst

- Denken is iets anders dan waarnemen omdat het boven de concrete observatie uitstijgt.
- Filosofie is denken, maar denken kent geen direct nut.
- Kunst is product van denken (niet van logica). Het is niet alleen transformatie maar ook transfiguratie: denken en werken transformeert de wereld van de natuur en reïficeert haar.
- In de transformatie door het denken ontstaat een nieuwe menselijke maatstaf (159).

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

4

4

Waarom niet alleen arbeid en werk?

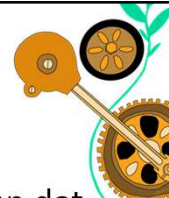
- Als *animal laborans* al een *animal rationale* is, dan is zijn denken logica. Met logica kan geen **wereld** gebouwd worden. Logica hoort eerder bij arbeiden, leven en consumeren, dan bij spreken en handelen.
- Het in de **wereld** verschijnen van dingen maakt dat ze niet meer alleen op hun bruikbaarheid en efficiëntie worden beoordeeld, er zit altijd een spoor van transcendentie in.
- Het scheppen van een duurzame **wereld** op de aarde waarin de sterfelijke mens een verblijf kan vinden begint bij spreken en handelen. Noch nut, noch biologie kan de maat voor alle menselijke zaken zijn.

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

5

5

Wat staat er op het spel?

- Haar kunst- en filosofie beschrijving laat al zien dat Arendt wil dat wat zij 'het onnatuurlijk gebruik van het natuurlijke' noemt, behouden blijft voor de mensheid.
- Dat vindt haar ontstaan en haar plaats in het **publiek domein**. Maar dat dreigt ten onder te gaan in de economie en het nieuwe **maatschappelijk domein** wat dat creëert.
- **Wereldverlies** is het verloren gaan van een gebied dat ruimte heeft voor andere waarden dan nut en noodzaak.

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

6

6

Handelen, wereld en pluraliteit

Pluraliteit = gelijkheid en verscheidenheid

“Als mensen niet gelijk waren, zouden zij elkaar en hen die voor hen kwamen niet kunnen verstaan, noch in staat zijn plannen te maken voor de toekomst en de behoeften te anticiperen van hen die na hen zullen komen. Als mensen niet verschillend waren, ieder menselijk wezen niet verschilde van ieder ander dat is, was, of ooit zal zijn, zouden zij noch het spreken noch het handelen nodig hebben om zich verstaanbaar te maken. Met tekens en geluiden voor het kenbaar maken van dringende, voor ieder eendere noodzakelijkheden en behoeften zou dan kunnen worden volstaan.” (160)

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

7

7

Pluraliteit en verschijnen

Pluraliteit is jezelf tonen aan de anderen in uniciteit.

“Maar slechts de mens kan aan deze verschillen uitdrukking geven en zich van anderen onderscheiden, en slechts hij kan *zichzelf* meedelen en niet alleen maar iets – honger of dorst, genegenheid of vijandschap of vrees. Bij de mens worden het anders zijn, dat hij gemeen heeft met alles wat is, en het verschillend zijn, dat hij gemeen heeft met alles wat leeft, tot een uniek zijn, en de menselijke pluraliteit is de paradoxale pluraliteit van unieke wezens.

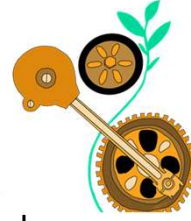
Spreken en handelen openbaren deze unieke gevarieerdheid.” (161)

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

8

8

Handelen, wereld en nataliteit

Nataliteit is de menselijke mogelijkheid om te beginnen initiatief te nemen (archein /agere) en is de kern van de menselijke vrije wil.

“Met woord en daad treden wij de mensenwereld binnen, en dit binnentreden is als een tweede geboorte, waarmee wij het naakte feit van onze oorspronkelijke fysieke verschijning bevestigen en er de consequenties van aanvaarden.” (161/162)

“Het nieuwe gebeurt altijd tegen het overweldigende getuigenis in van statistische wetten en hun waarschijnlijkheidsrekening, die voor alle praktische, alledaagse doeleinden neerkomt op zekerheid; de verschijning van het nieuwe heeft daarom altijd iets van een wonder. Het feit dat de mens in staat is tot handelen, betekent dat het onverwachte van hem kan worden verwacht, dat hij kan waarmaken wat in de hoogste mate onwaarschijnlijk is. En dit weer is slechts mogelijk omdat ieder mens uniek is, zodat er met iedere geboorte iets in de wereld komt wat op unieke wijze nieuw is. Met betrekking tot deze iemand die uniek is kan in waarheid worden gezegd: daar was voordien niemand.” (162/163)

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

9

9

Wie en wat

“Correspondeert het handelen, als een beginnen, met het feit van de geboorte, is het de effectuering van de menselijke conditie van de nataliteit, het spreken correspondeert met het feit van het verschillend-zijn en is de effectuering van de menselijke conditie van de pluraliteit, dat wil zeggen: van te leven als een zich van anderen onderscheidend en uniek wezen onder gelijken.” (163)

“In handelen en spreken laten mensen zien wie zij zijn, onthullen daadwerkelijk hun unieke persoonlijke zelf, en worden aldus tot verschijningen in de mensenwereld, terwijl hun fysieke zelf, ook zonder enigerlei activiteit hunnerzijds, reeds tot een verschijning is geworden in de unieke gestalte van het lichaam en het unieke geluid van de stem. Deze onthulling van 'wie', in tegenstelling tot 'wat' iemand is – zijn eigenschappen, gaven, deugden en tekortkomingen, die hij kan demonstreren of verbergen – is onwillekeurig begrepen in alles wat iemand zegt en doet.” (164)

Maieutiek_menselijke conditie_ 2025 nj

10

10